

заданий; привлечение саморефлексии и развитие автономии студентов; учет лингвистических особенностей немецкоязычных публицистических текстов.

Ключевые слова: чтение, иноязычная компетентность в чтении, медиакомпетентность, учебно-стратегическая компетентность, саморефлексия, публицистический текст, стратегии.

Ferenchuk I. O.

THE PROBLEM OF THE FORMATION OF FUTURE PHILOLOGISTS'
GERMAN COMPETENCE IN READING MASS MEDIA TEXTS
IN THE CONTEXT OF THE MODERN RESEARCH

The article analyses the approaches which have been studying the problem of future philologists' German competence formation in reading mass media texts in the context of the modern research, determines the conditions which must be laid into the foundation of this methodology: the analysis and development of students' psychological mechanisms; taking into account the future philologists' individual characteristics; providing their cognitive reading operation; taking into account the basic functions of the periodical press in the educational process; demonstration texts with interesting contents for students, increasing of reading principles and general reading content according to the basic of exploratory reading and using different types of reading within one mass media text; definition of the objective and subjective complications in the process of reading nonfiction works and the ways to avoid them; the necessity of the vocabulary expansion and providing with grammatical structures comprehension; the formation and development of students' media, educational and strategical competence and reading strategies, creation of background knowledge system with inter-objective and inter-subjective association category; using problem task; students' self-reflection and development of students' autonomy; talking into account the linguistic specificity of the German mass media texts.

Keywords: reading, foreign languages reading competence, media competence, educational and strategical competence, self-reflection, mass media texts, strategies.

Рецензент: Кузьменко В.В.

УДК 378.013.42 (043.3)

Фурдуй С. Б.*

**МОРАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ МАЙБУТНЬОГО КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА:
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У статті визначаються сучасні підходи до формування професійної етичної культури корекційного педагога, якому під час роботи необхідно дотримуватися специфічних професійних і етичних якостей у системі «вчитель-учень». Рішення поставлених завдань педагогічної етики багато в чому залежить від професіоналізму педагога-логопеда, його культури, духовності, моральності, самосвідомості, так як процес відображення моральних знань корекційного педагога про самого себе і має духовно-емоційний, естетичний характер і виявляється в суб'єктивній самооцінці власних можливостей та є потужним фактором самореалізації у взаємодії з учнями, колегами, батьками, навколишнім світом.

Ключові слова: мораль, самосвідомість, моральна самосвідомість, моральна самосвідомість педагога, педагогічна етика, корекційний педагог.

Проблема підготовки кваліфікованого фахівця вже тривалий час є однією з найбільш актуальних як у наукових колах, так і в практичній сфері діяльності. І. Бех [1] наголошував на тому, що в наші дні проблема професії, як і вміння якісно робити свою справу, набуває особливого сенсу. У сучасних соціальних умовах питання якісної підготовки професіоналів є вкрай важливими й актуальними.

© Фурдуй С. Б.

Професійна підготовка корекційного педагога (логопеда) – процес, який не має чітких часових меж. Їй притаманні певні характеристики й особливості розбудовані на моральних принципах, обумовлені специфікою соціально-педагогічної роботи, необхідністю постійного вдосконалення та самовдосконалення самосвідомості майбутнього фахівця.

Розбудова нової професії корекційного педагога й відповідно нового напрямку підготовки студентів не могла не викликати появи наукової літератури, присвяченої формам і методам навчання з урахуванням специфіки професії й моральних вимог до неї. Ця проблема відображена у працях вітчизняних і зарубіжних учених.

Проблеми моральних вимог, які мають висуватися до педагогічних працівників, були деякої мірою висвітлені в працях Г. Васянович, О. Синиці, Е. Гришина, І. Чернокозова, В. Писаренка, Г. Рисаченко, А. Донцова та ін.

На сучасному етапі проблема підготовки корекційних педагогів привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (С. Миронової, О. Мастюкова, Ю. Пінчук, Н. Савінової, Т. Сак, В. Синьова, Є. Синьової, В. Тарасун, Л. Фомічової, О. Хохліної, М. Шеремет та ін.).

Мета статті – розглянути проблему підготовки фахівця освітньої галузі в аспекті становлення моральної самосвідомості майбутнього корекційного педагога.

На жаль, у нашій країні налічується дуже багато дітей з порушеннями психофізичного розвитку (це реалії сьогодення). Надання необхідної корекційної допомоги їм – найважливіше завдання в роботі корекційного педагога.

Тому важливо, щоб на етапі взаємодії з дітьми з порушеннями розвитку, зокрема з проблемами в мовленнєвому розвитку, працювали професійно компетентні фахівці, які не тільки розуміють ступінь відповідальності, що вони беруть на себе за виховання і навчання дітей, але й спеціалісти, які знають сутність педагогічного процесу, особливості та закономірності корекційно-педагогічного впливу на дітей, які правильно вибирають шляхи професійної діяльності, щоб досягти бажаного результату.

Першорядне значення для ефективності логопедичної роботи з навчання, виховання, корекції та профілактики порушень мовлення дітей має особистість педагога, який має бути глибоко компетентним і характеризуватися такими якостями: гуманістична переконаність, цивільна і моральна зрілість; пізнавальна і педагогічна спрямованість; захопленість професією, любов до дітей; вимогливість до себе й інших, справедливість, витримка і самокритичність; педагогічна творча уява і спостережливність; щирість, скромність, відповідальність, твердість і послідовність у словах і діях, бути чесним і гідним своєї справи – надати допомогу нужденним дітям [1].

Науковець О. Мастюкова звертає увагу на особливу значущість у роботі з дітьми-логопатами та їх батьками суворого дотримання принципів деонтології, що становить собою сукупність етичних норм і принципів поведінки працівника при виконанні своїх професійних обов'язків. Педагогічна деонтологія містить у собі вчення про педагогічну етику та естетику, педагогічні обов'язки та моральність. Дотримання її потребує від корекційного педагога розуміння психології батьків дитини з мовленнєвими розладами та співпрацю з ними.

Екстраполюючи вищевикладене на професійно-особистісні якості майбутнього корекційного педагога, підкреслимо, що вони, як стійкі риси його свідомості, самосвідомості й поведінки, є результатом усвідомлення сутності своєї професійної діяльності шляхом вироблення відповідних способів професійної етичної поведінки.

Джерелами педагогічної етики стали праці Марка Аврелія «Наодинці з собою. Роздуми», Луція-Аннея Сенеки «Про благодіяння», «Моральні листи до Луцилія», Марка-Фабія Квінтіліана «Про виховання оратора» та ін. Так, римський оратор Марк-Фабій Квінтіліан обґрунтував думку, згідно з якою всі діти від природи здатні

до навчання. Тому важливим є вибір такого вчителя, у якого моральність на першому місці, адже аморальний педагог виховує подібну до себе аморальну дитину. Досвідчений учитель передусім вивчає розумові та природні нахили, здібності дитини, щоб знати, як поводитися з нею, уникнувши тілесних покарань. Насилля, знущання над дитиною засвідчують недостатній духовний зв'язок педагога зі своїм учнем, продукують моральне приниження учня і вчителя, формують рабську психологію. Марк-Фабій Квінтіліан розробив кодекс педагогічної етики. Його дотримання має виховувати повагу і пошану до вчителя. До основних положень кодексу належать такі: Нехай учитель викличе в собі батьківські почуття до своїх учнів і постійно уявляє себе на місці тих людей, які довіряють йому своїх дітей; Нехай він сам не має вад і не переносить їх на інших; Нехай суворість його не буде гнітючою, а ласкавість - розслабливою, щоб звідси не виникли ненависть або презирство; Нехай будуть тривалими бесіди про моральне й добре, адже чим частішими будуть умовляння, тим меншою є потреба в покараннях; Нехай учитель не буде роздратованим і водночас не потурає тим, хто потребує виправлення; Нехай він буде доступним у викладанні, терплячим у роботі, більш старанним, ніж вимогливим; Нехай із бажанням відповідає тим, хто запитує, і нехай запитує мовчазних; На похвалу нехай не буде надто скупим, оскільки це знищує бажання до праці, але й не буде надто щедрим, що породжує безпечність; Наставляючи учня, він не повинен бути надто суворим, тим більше сварливим. Адже в багатьох з'являється відраза до педагога через те, що докори деяких учителів перетворюються на ненависть; Нехай він кожен день скаже учням що-небудь таке, що в них назавжди залишиться в пам'яті.

Квінтіліан наголошував, що педагогічна етика вчителя не здатна виховати гідну людину, якщо не буде відповідного морального оточення. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграє сім'я, у якій часто нищиться моральність ще в ранньому віці різними потураннями дитині з боку дорослих. Поблажливість послаблює силу духу і тіла, змінюючи природу дитини, і та стає безвільною, безпричинною, що негативно позначається на відносинах з іншими.

Г. Васянович [2] стверджує, що мораль – у філософській і етичній літературі – сфера (спосіб) нормативної регуляції діяльності людини в суспільстві, особлива форма суспільної свідомості та вид суспільних відносин. Науковець характеризує педагогічну етику як розділ професійної етики, який вивчає сутність і зміст, особливості педагогічної моралі, обґрунтовує її категорії, норми, принципи, функції у процесі педагогічної діяльності.

Виходячи з цього, зовнішній механізм процесу формування професійних якостей, моральної педагогічної культури у студентів має полягати в комплексному поєднанні змісту підготовки до виконання професійної діяльності методами і прийомами переконання, що розкривають професійно-етичне значення відповідних моральних норм і принципів цієї роботи і включення студентів у відповідні види практичної діяльності. Наприклад, в умовах спілкування і спільної трудової діяльності з іншими людьми виникає самосвідомість особистості. Вона передбачає виокремлення суб'єктом самого себе як носія певної активної позиції щодо навколишнього світу.

Самосвідомість є усвідомленням та оцінюванням людиною своїх знань, фізичних, інтелектуальних і моральних якостей, рис характеру, ідеалів і мотивів поведінки, діяльності, емоційно-вольової сфери тощо [3].

До структури самосвідомості належать знання про себе та усвідомлення себе (за О. Леонтьєвим). Кожен із цих компонентів, узятий окремо, не вичерпує змісту поняття «самосвідомість». Вона є смисловим центром свідомості, оскільки пізнання зовнішнього світу, ставлення до нього і взаємодія з ним перебувають у гармонії із власним світом. Самосвідомість уможливорює поєднання та усвідомлення буття загалом. Водночас їй властива специфічна модифікація пізнання, виокремлення,

наприклад, політичної, естетичної, моральної свідомості тощо. Завдяки моральній свідомості людина здатна не лише осмислити поняття «добро», «совість», «справедливість», проаналізувати їх засади, критеріальні оцінки, а й самооцінювати їх, визначити рівень власної совісті та справедливості. Моральна самосвідомість особистості належить до моральної свідомості та є її специфічною формою, предмет якої – вона сама, а також людина як її носій.

Моральна самосвідомість педагога – усвідомлення себе як особистості і власних ролі й значення в освітній сфері, суспільній, духовно-моральній діяльності і відносинах людей. Вона є динамічним історичним утворенням, становлення і розвиток якого відбувалися протягом століть і зазнали впливу соціально-економічних, політичних, моральних відносин освітніх систем. Показник самосвідомості – духовне, моральне зростання вчителя як особистості, яке характеризують структура, рівні та форми. До структурних елементів моральної самосвідомості педагога належать: усвідомлення морального Я, мислення і пам'ять (рухова, сенсорна, довготривала, короткочасна, словесно-логічна, емоційна, образна) [5].

Сучасний науковець Л. Томіч виділяє форми моральної самосвідомості корекційного педагога: моральне самопочуття, тобто усвідомлення особистістю свого морального стану, того, як він гармоніює зі світом самопочуттів людей (дітей, колег, знайомих). Від морального самопочуття корекційного педагога залежить, з яким настроєм він проводитиме професійну роботу, спілкуватиметься з дітьми, висуватиме вимоги, ставитиме завдання тощо. Вищий рівень моральної самосвідомості суб'єкта пов'язаний з усвідомленням себе належним до певної людської спільноти, культури й соціальної групи (педагогічний колектив, освітній заклад, національна належність тощо). У цьому аспекті надзвичайно важливо, як особистість учителя оцінює своє місце в колективі, ставлення цього колективу до його діяльності, моральних якостей та ін.

Від свідомості самосвідомість відрізняється спрямованістю: якщо свідомість орієнтована на об'єктивний світ, то об'єктом самосвідомості є суб'єктивний, внутрішній світ особистості. Знання особистості про себе як суб'єкта практичної і пізнавальної діяльності, відображаючись у сфері її моральної самосвідомості, стають предметом самооцінок, суджень, думок, переконань.

Процес відображення моральних знань корекційного педагога про самого себе має духовно-емоційний, естетичний характер і виявляється в суб'єктивній самооцінці власних можливостей, яка є потужним чинником самореалізації у взаємодії з учнями, колегами, батьками, усім навколишнім світом.

Форми моральної самосвідомості, якщо певні її феномени стають предметом спеціальної аналітичної діяльності суб'єкта, називають моральною рефлексією, Г. Гегель уважав рефлексію реальною можливістю особистості сягати рівня самосвідомості, виявляти себе вільною щодо зовнішньої необхідності. Вона є не просто усвідомленням того, що наявне в людині людського, а й «переробленням» самої людини, намаганням вийти за межі досягнутого рівня морального розвитку особистості. Рефлексія стану свідомості, особливостей особистості завжди виникає в контексті усвідомленого або неусвідомленого завдання: перебудувати систему свідомості та особистості. Моральна рефлексія має позитивне значення, вона спрямована на моральний вибір, гарантує єдність слова і справи, розвиває власне Я і самоповагу. Без моральної рефлексії людина не змогла б вільно керувати своєю емоційно-вольовою сферою, виявляти сумління, честь і гідність.

Педагогічна етика є єдиною для різних педагогічних дисциплін. Проте особливості кожної педагогічної спеціальності визначають неоднакове виявлення загальних принципів у різних дисциплінах. На думку вчених (В. Бондар, С. Миронова, В. Синьов, М. Шеремет та ін.), професійна діяльність корекційного педагога відрізняється від роботи вчителя у традиційній школі. Корекційно-розвивальна робота з дітьми, які

мають порушення психофізичного розвитку, потребує особливих вимог до професійної компетентності педагога, оскільки вона є вирішальним фактором розвитку й навчання.

Вирішення поставлених завдань значною мірою залежить від професіоналізму вчителя-логопеда, його культури, духовності, моральності, тому педагогічна етика як компетентність фахівця відіграє важливу роль у підготовці корекційного педагога, зумовлена значущістю його роботи, необхідністю постійної взаємодії між учасниками педагогічного процесу.

Для успішної організації навчально-виховного процесу корекційний педагог має вивчити психологічні, емоційно-вольові особливості дитини з порушеннями психофізичного розвитку, скласти уявлення про механізм порушення, його прояви, ознайомитися з умовами виховання та навчання учня, відносинами в родині тощо. Поведінка, тактика роботи корекційного педагога має залежати від індивідуальних особливостей учня з обмеженими можливостями, його характеру, рівня виховання, важкості захворювання. До кожної дитини потрібно знайти індивідуальний підхід, підібрати індивідуальні види роботи.

Етичний кодекс педагога вимагає, щоб корекційний педагог у процесі діяльності підтримував моральний стан дитини-логопата якою-небудь доречною реплікою, звертав увагу навіть на незначні позитивні зрушення в навчанні та вихованні. У той же час необережне слово вчителя, його байдуже або безвідповідальне ставлення до учня може не тільки спричинити погіршення результатів навчання й корекції, але й непередбачувані наслідки.

Важливим завданням корекційного педагога в таких умовах є підтримка та допомога «особливої» дитини, добре, толерантне та чуйне ставлення до неї. Не менш важливим завданням корекційного педагога є нівелювання конфлікту, пошук методів впливу на дітей, їх батьків, проведення роз'яснювальної та виховної роботи.

Таким чином, підготовка корекційного педагога – це цілеспрямований керований процес, який забезпечує формування професійної компетентності, сформованість особистісно значущих якостей, необхідних для здійснення нормативної професійної етичної поведінки в педагогічній діяльності.

Етична підготовка має свої цілі, завдання, структуру, функції, комплекс умов і передбачає оволодіння знаннями про нормативну поведінку в різних ситуаціях професійної діяльності корекційного педагога, сформованість умінь і потреби діяти відповідально та будувати відносини в системі «людина–людина» на основі деонтологічних принципів, норм та вимог. Особливу увагу вчитель має приділяти спілкуванню з учнями, оскільки одне зайве слово може нівелювати всю корекційну роботу з дитиною. В умовах розвитку спеціальної освіти вимоги до моральної культури корекційного педагога ускладнюються, що потребує подальших досліджень, аналізу та узагальнень.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика / Г. П. Васянович. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/14870828/etika_ta_estetika/.
3. Донцов А. В. Моральна культура вчителя : монографія / А. В. Донцов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 240 с.
4. Мукан Н. В. Неперервна педагогічна освіта вчителів загальноосвітніх шкіл: професійне становлення та розвиток (на матеріалах Великої Британії, Канади, США) : монографія / Н. В. Мукан. – Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 284 с.

5. Назарова А. А. Етичні вимоги до педагогічних працівників / А. А. Назарова // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – 2011. – Випуск 16. – Х. : «ПРАВО», 2011. – С. 68-75.
6. Пінчук Ю. В. Система професійної компетентності вчителя-логопеда : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Ю. В. Пінчук. – К., 2005. – 30 с.

Фурдуй С. Б.

НРАВСТВЕННОЕ САМОСОЗНАНИЕ БУДУЩЕГО КОРРЕКЦИОННОГО ПЕДАГОГА:
ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

В статье определяются современные подходы к формированию профессиональной этической культуры коррекционного педагога, которому во время работы необходимо соблюдать специфические, профессиональные и этические качества в системе «учитель-ученик». Решение поставленных задач педагогической этики во многом зависит от профессионализма педагога-логопеда, его культуры, духовности, нравственности, самосознания так как процесс отражения нравственных знаний коррекционного педагога о самом себе и имеет духовно-эмоциональный, эстетический характер и проявляется в субъективной самооценке собственных возможностей, является мощным фактором самореализации во взаимодействии с учениками, коллегами, родителями, всем окружающим миром.

Ключевые слова: мораль, самосознание, моральное самосознание, моральное самосознание педагога, педагогическая этика, коррекционный педагог.

Furduy S. B.

THE MORAL CONSCIOUSNESS OF FUTURE REMEDIAL TEACHER:
WAYS OF FORMATION IN HIGH SCHOOL

The author highlights the modern approaches of the formation of professional ethical culture of remedial teachers, taking into account specific, professional and ethical requirements in relationship between teacher and student.

It is pointed out that teachers' professionalism, their culture, spirituality, morality, self-awareness are the main tasks of pedagogical ethics. Professional training of remedial pedagogue (speech therapy) is a process without clear timeframe. It has certain characteristics and features built up on moral principles due to specific social and educational work, the necessity for continuous improvement, self-improvement and self-consciousness of future specialist.

The process of moral reflection of remedial teacher has spiritual, emotional and aesthetic nature, it bases on subjective self-assessment of their own capabilities, which is an influential factor in the self-interaction with students, colleagues, parents and whole world.

Ethics training possesses its goals, objectives, structure, functions and complex conditions, involves the mastery of knowledge of normative behavior in various situations of remedial teacher professional activities. The formation of skills and abilities to act responsibly and build «a person-person relationship» is based on deontological principles, standards and requirements.

Particular attention should be paid to teacher communication with students, as one unnecessary word can neutralize all corrective work with the child. The development of special education requirements for moral culture of remedial teacher is complicated task, which requires further research, analysis and generalizations.

Keywords: ethics, consciousness, moral consciousness, teacher moral consciousness, pedagogical ethics, remedial teacher.